

„VIGIAT STUDIUM GENERALE”

UNIVERSITY AND UNIVERSALITY.
THE PLACE AND ROLE OF THE UNIVERSITY OF PÉCS
IN EUROPE FROM THE MIDDLE AGES
TO PRESENT DAY.

International University History Conference

12–13 October 2017. Pécs.

Ed. Ágnes Fischer-Dárdai, István Lengvári, Éva Schmelcz-Pohánka
(A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai, 16.)Pécs: University Library of Pécs and Centre of Learning,
2017, 394 lap

„*Ordinamus, ut in dicta civitate Quinque Ecclesiensi de cetero sit studium generale*” – áll V. Orbán pápa 1367. szeptember 1-jén Viterbóban kelt bullájában, amelyben Nagy Lajos király kérésére engedélyezi Pécsen egy egyetem felállítását.¹ A pécsi universitas alapításának immár 650 éve, és ezt a jubileumot méltó módon ünnepelte a 2017. október 12-én és 13-án Pécsen tartott konferencia, amelynek előadásait a kiadvány tartalmazza. Ez a konferenciakiadvány megkoronázza azoknak a munkáknak a sorát, amelyek a jubileumi megemlékezést és ünnepelést megelőzően és azt előkészítően jelentek meg.² A megemlékezést, az elmúlt 650 év eseményeinek és eredményeinek az összefoglalását azok a kezdeményezések teszik lehetővé, amelyek az 1940-es évektől kezdve feltárták a pécsi egyetem és jogelőd intézményeinek a történetét, és céljuk volt az elődök emlékének az ápolása, a múlt történeti dokumentumainak és tárgyainak a felkutatása, feltárása és megőrzése. Ezt a munkát támogatja jelenkorunkban az a termékeny körülmény, hogy a pécsi egyetem rendelkezik az ország egyik legkedvezőbb feltételekkel működő levéltárával, a Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont működteti a 2010 óta muzeális gyűjteményi rangú Egyetemtörténeti Gyűjteményt, és Pécsen alakult meg az ország első egyetemtörténeti múzeuma. Mind a levéltár, mind a könyvtár önálló kiadványsorozattal rendelkezik. Jelen kötetünk, amely nemcsak a pécsi, illetve a magyarországi,

¹ A pápai oklevél eredeti szövege in „*Régi magyar egyetemek emlékezete: Válogatott dokumentumok a magyarországi felsőoktatás történetéhez 1367–1777*”, szerk., Szögi László (Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1995), 53–54.

² FEDELES Tamás, LENGVÁRI István, POHÁNKA Éva és POLYÁK Petra, szerk. *A pécsi felsőoktatás évszázadai*. (Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2011); DEZSŐ Krisztina, LENGVÁRI István és SCHMELCZER-POHÁNKA Éva, *Az egyetemtörténet forrásai* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár, 2013); SZÖGI László, *A pécsi felsőoktatás intézményeinek hallgatói (1714) 1782–1852* (Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Levéltár; Pécs: Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, 2016.)

hanem az európai felsőfokú oktatás történetének és egyetemtörténetnek az ékes dokumentuma, a Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványainak 16. darabja.

A kötet a nemzetközi olvasóközönség figyelmére számot tartva 12 német és 7 angol nyelvű tanulmányt tartalmaz magyar, szlovák, lengyel, román és svájci kutatók tollából. A jubileumi ünnepség köszöntőbeszédeit követően és a bevezető tanulmányok után, amelyek az egyetemtörténeti kutatások elméleti és gyakorlati szempontjaival foglalkoznak magyar és német nyelvterületen, három tematikus egységbe rendeződik a további 17 tanulmány. Négy tanulmány tárgyalja a pécsi középkori egyetem történetét, négy tanulmány foglalkozik a felsőfokú oktatással a középkorban, hét tanulmány felvázolja a felsőfokú oktatást a középkortól napjainkig, végül ezeket két könyvtártörténeti tanulmány zárja.

A bevezető tanulmányok első darabja Christian Hesse írása, aki először a Németországban és Svájcban folyó legújabb egyetem- és tudománytörténeti kutatási irányokat vázolja fel a késő középkorra és a kora újkorra fókuszálva. Ezt követően ezeket három témakörben (intézmények, személyek és oktatás, kapcsolati hálók) illusztrálja néhány példával. Hesse hangsúlyozza, hogy az egyetemtörténeti kutatások mára a társadalom-, gazdaság- és kultúrtörténeti kutatások részévé váltak, ami lehetővé tesz új kérdésfeltevéseket, új módszereket kínál a már kutatott források és kérdések újbóli vizsgálatára, ezáltal gazdagítja a tudománytörténeti vizsgálódások eddigi eredményeit, és lehetővé teszi az interdiszciplináris kutatásokat és a nemzeti eltérések komparatív vizsgálatát. Az egyetem- és tudománytörténeti kutatások új tendenciáinak az eredményeképpen született számos intézménytörténeti mű pl. a lipcsei, a greifswaldi, a jénai, a kieli egyetemről és a berlini egyetemekről, amely kiadványoknak a jelentőségét az adja, hogy ezeknek az 1800 előtt alapított intézményeknek a történetében az eddig elhanyagolt 19. és 20. századi időszakokat tárgyalják. A szerző végül bemutatja a *Repertorium Academicum Germanicum* nevű adatbázist, amelyre a Magyar értelmiségi adattár elkészítői is példaként tekintenek,³ és amely a Német-római Birodalom 1250 és 1550 közötti időszakát dolgozza fel jelenleg 57 000 hallgató és tanár adataihoz hozzáférést biztosítva. A magyarországi kutatási irányokról és azok eredményeiről Szögi László számol be a magyar egyetemtörténet-írás utóbbi 25 évét bemutatva. Felvázolja a történeti Kárpát-medence területén alapított egyetemek történetét vizsgáló kutatások fejlődését, részletesen felsorolja és véleményezi az egyetemtörténeti kutatások forrásdokumentumait feltáró kiadványokat, az egyetemtörténeti monográfiákat. Kiemelten szól a magyarországi felsőoktatás történeti forrásainak fellelhetőségéről, az egyetemjárásokról és a magyarországi felsőoktatás döntő jelentőségű korszakairól. A jövőre nézve fontosnak és előremutatónak tartja a diákélet és a diákegyesületek területén folyó vizsgálódásokat és kutatásokat.

A középkori egyetemekről és az egyetemalapításokról szóló fejezetet Font Márta tanulmánya vezeti be, aki az európai egyetemalapítások kontextusába helyezve mutatja

³ Vö. Szögi László, „Egy évszázados adósság: A Magyar értelmiségi adattár (Repertorium Academicum Hungariae) elkészítése”, *Gerundium* 3 (2017): 149–172.

be a magyarországi egyetemalapítások (Pécs, Óbuda, Pozsony) körülményeit és elemzi azok rövid fennállásának okait.

A legfrissebb kutatási eredményekre alapozva különböző szempontokból összehasonlíja a magyarországi egyetemek helyzetét a szomszédos országok közel egy időben alapított egyetemeinek a helyzetével (Prága, Krakkó, Bécs), és jellemzi ezúton a pécsi universitas létrejöttének körülményeit is. A középkori közép-európai egyetemalapításokat bemutató tanulmány után két írás a pécsi universitas alapítására fókuszál. Fedeles Tamás és Boda Miklós a pécsi egyetem alapítási körülményeiről és az egyetemalapítás előkészítéséről ír, Haraszi Szabó Péter a középkori pécsi egyetem egy ismeretlen professzorának nyomába ered. Fedeles Tamás a legújabb kutatási eredmények alapján összefoglalja a középkori pécsi egyetem történetére vonatkozó ismereteinket, hangsúlyozva az intézmény európai jelentőségét. Az alapítás körülményeit az egyházmegye és a város történetének szerves részeként mutatja be, tárgyalja a püspökség és a város gazdasági erejének, a székesegyházi iskola és könyvtárának jelentőségét. Részletesen ír Koppenbachi Vilmos püspök közreműködésének a fontosságáról, aki az egyetem első kancellárja lett, és akinek többek között szerepe volt az intézmény székhelyének a kiválasztásában és a professzorok javadalmazásában is. Olvashatunk az intézmény professzorairól (Galvano di Bettini da Bologna, Hermann Lurcz, Pál szebeni prépost, Rudolf prépost), feltételezett tanáraitól (Kolozsvári Jakab egri kanonok, Szlavóniai Miklós pozsegi prépost, Czudar Imre kalocsai, majd fehérvári prépost) és egy-két történetet a diákok életéből. Fedeles kitér az oktatás lehetséges színtereire is, és igazolja azt, hogy ahogyan a régió más egyetemei esetében, Pécsen sem járt együtt az egyetemalapítás önálló épületek létesítésével. A tanulmány a középkori pécsi egyetem megszűnésének leírásával zárul. Az intézmény Vilmos püspök halála után hanyatlásnak indult és működése az 1390-es években meg is szűnt. Boda Miklós korábbi kutatásait, amelyek a pécsi *studium generale* létrejöttének előzményeit és előtörténetét tárták fel, egészíti ki jelen tanulmányában, és kitér a nápolyi kapcsolatoknak, ill. Neszmélyi Miklós pécsi püspök tevékenységének a jelentőségére, Pileo da Prata padovai püspöknek és Bartolomeo Piacentininek, a padovai egyetem jogászprofesszorának a szerepére. Emellett adalékokkal szolgál Oláh Miklósnak a Hungáriában szereplő pécsi emlékeit és Miklós püspök emlékezetét idéző soraihoz. Haraszi Szabó Péter írásában egy, a Cseh Nemzeti Könyvtárban fellelhető 14. századi kódexben fennmaradt írás és annak magyarországi költődésű másolója, *reverendus Buda*, feltételezhetően az a Budai János, aki az esztergomi *Collegium Christi* alapítója lesz, kapcsolatai alapján lehetségesnek tartja, hogy újabb névvel egészítheti ki az egyetem professzorainak sorát. Bár csak közvetett adatok állnak rendelkezésre, feltételezhető, hogy Prágai Vencel fia, János két-két és fél évig Pécsen tartózkodott, javadalmat is kapott és az egyetemen taníthatott.

A tanulmányok második nagyobb csoportja szélesebb körben tárgyalja a középkori felsőfokú oktatás helyzetét és jellemzőit. Ezen írások sorát Kurt Mühlberger munkája vezeti be, amely hosszasan elemzi és értékeli az osztrák egyetemtörténet-kutatások irányvonalait és eredményeit. Az európai, illetve a közép- és kelet-európai egyetemek alapítási körülményeinek a rövid vázolója után a szerző az ausztriai egyetemek történe-

tére vonatkozó források, az osztrák egyetemek történetét feldolgozó kutatások bemutatására tér rá. Bemutatja az első nyomtatott forrást, a bécsi egyetem rektorait 1365-től 1559-ig felsoroló katalógust, amely történeti és életrajzi hivatkozásokat is tartalmaz. Ezt a Georg Eder által összeállított katalógust a későbbiekben folytatták, pontosították, egyéb listákkal is kiegészítették, és alapjául szolgált számos 18. és 19. századi történeti munkának. A szerző megemlíti a panegyricus költészetet is, amelynek versei szintén adalékként szolgálhatnak a korai korszakokról. Az első összehasonlító, tudományos és kritikai jellegű vizsgálatok a 18. század végére datálhatóak, például Friedrich Colland munkája, amely a bécsi oktatásügyet és iskolarendszert európai kontextusban vizsgálja. Az újabb vizsgálatokhoz az 1848/1849-es oktatási reformok és a különböző jubileumok adtak lökést, melynek eredményeképpen több, német nyelvterületen klasszikusnak számító egyetemtörténeti mű született. Az egyetemtörténeti kutatásokat támogatták a levéltárakban folyó kutatómunkák és az ezekből született forráskiadványok, a 20. század elején napvilágot látott oktatás- és iskolatörténeti kézikönyvek, a jubileumi és sorozati kiadványok. Elméleti és történeti összefoglalójában a szerző kiemeli az osztrák vonatkozású elméleti munkák sorából a középkori egyetemek vizsgálatára irányuló munkákat. Az eddig túlnyomóan történeti és történelmi hangsúlyú tanulmányok sorát Adinel C. Dincă könyvtár- és könyvtörténeti tanulmánya színesíti, amelyben a szerző a nagydisznódi plébániai könyvtárnak, amely 12 kézirattal és 3 ősnymtatvánnyal rendelkezik, és a nagyszebeni Brukenthal Múzeum könyvvállományának, amely 70 kéziratot, 400 ősnymtatványt és 900 példány 1550 előtt készült nyomtatványt tartalmaz, egyes középkori kéziratait és antikváit vizsgálja. A bemutatott 13. és 15. század között keletkezett kéziratok és nyomtatványok bizonyítottan párizsi, krakkói és bécsi egyetemekről származnak, és segítségükkel felvázolhatók a külföldi egyetemeken tanult erdélyi diákok életkörülményei, pályafutása és az, hogy hazatérésük után hogyan használták a megszerzett tudást. A provenienciák, az autográf bejegyzések, a margináliák információinak a segítségével árnyalható annak vizsgálata, hogy milyen volt a kommunikáció és hogyan áramlott a tudás a központok és a perifériák között a középkori világban, és különböző perspektívákból megvilágítható, hogy milyen szerepet játszottak az egyetemek a helyi elit kialakulásában és a társadalom modernizációjában. A középkori felsőfokú oktatást bemutató tanulmányok utolsó két darabja a magyarországi diákok egyetemjárásával foglalkozik. Draskóczy István a középkori magyar diákok helyzetét vázolja fel a bécsi és a krakkói egyetemeken a Jagellók korában (1490–1526), Kelényi Borbála pedig részletesen tárgyalja a magyarországi diákok jelenlétét a bécsi egyetemen, és bemutatja, mely karokat részesítették előnyben a diákok, illetve tájékoztat a fokozatszerzésekről is. Mindkét tanulmány forrásai azok a közelmúltban elkészült adattárak, amelyek tartalmazzák a bécsi és a krakkói egyetemekre beiratkozott magyarországi diákok névsorát.⁴

⁴ Tüskés Anna, *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365–1526*; Magyarországi diákok a középkori egyetemeken, 1. (Budapest, 2008); HARASZTI SZABÓ Péter, KELÉNYI Borbála és SZÖGI László, *Magyarországi diákok a prágai és a krakkói egyetemeken 1348–1525*, 1–2. kötet, Magyarországi diákok a középkori egyetemeken, 2. (Budapest, 2016–2017).

Draskóczy István röviden összehasonlítja a bécsi és a krakkói egyetemek magyarországi diákok általi látogatottságát Mátyás király és a Jagellók uralkodása idején, majd részletekbe menően vizsgálja 1491 és 1525 között, olykor évtizedekre vagy még kisebb egységekre bontva az adott időintervallumot, azokat a hatásokat, amelyek jelentősen befolyásolták a két leglátogatottabb egyetemre való beiratkozások számát. A vizsgált időszakban a magyarországi peregrinusok 90%-a ezt a két egyetemet látogatta, aminek kiemelkedő jelentősége van a magyar művelődéstörténet szempontjából. Az egyetem kiválasztására irányuló döntést befolyásoló általános tényezők mellett, mint például az egyetemen oktató tanárok jó híre vagy a megélhetési költségek mértéke, kitér a politikai eseményekre, a járványokra, a török fenyegetettségre és a reformáció kezdetei-re. Kelényi Borbála tanulmányának újdonsága az, hogy a bécsi egyetemre vonatkozó anyakönyvi adatokat és promoválási névlistákat tartalmazó korábbi és újabb adattárakat és adatbázisokat felhasználva kitűnő áttekintést nyújt a fakultásválasztásokról és a fokozatszerzésekről, és a feltárt adatokat nyolc diagrammal és egy táblázattal szemlélteti. A szerző, miután röviden összefoglalta a magyar diákok bécsi egyetemjárásának a jellemzőit, a prágai és a krakkói egyetemmel összevetve, ír a karok kedveltségéről és látogatottságáról. A bécsi egyetem vizsgálata abból a szempontból is szerencsés, hogy ezen a magyarországi diákok által leglátogatottabb egyetemen mind a négy fakultás vizsgálható volt. A szerző az 1365–1526 időszakra vonatkozóan 6785 személyben állapította meg a bécsi egyetem hungarusainak a számát, akik közül 2107 diák karválasztásáról rendelkezünk információkkal. Az artes fakultás volt a legkedveltebb 1921 fővel, amelyet a jogi fakultás követett 349 fővel. Az orvosi és a teológiai kar látogatottsága 18 és 35 fővel elenyésző volt. A szerző a fokozatszerzésekkel kapcsolatban elsősorban arra keresi a választ, hogy mennyi idő telt el átlagban egy adott diák főanyakönyvi regisztrálása és a fokozatszerzése között. Kimutatja, hogy a magyarországi diákok a bécsi diákok összességéhez viszonyítva hasonló tendenciát mutatnak mind a karok kiválasztása, mind a fokozatszerzések tekintetében. A tanulmány értékét növeli, hogy a szerző a komparatív vizsgálatokba a rendelkezésre álló, németországi egyetemekre vonatkozó adatokat is beépíti. A középkori felsőfokú oktatást bemutató tanulmányok utolsó két vizsgálata rámutat arra, hogy milyen különbségeket eredményez az, ha egy ország rendelkezik egyetemmel és ha nem.

A következő nagyobb egységet, a felsőfokú oktatást a kora újkortól napjainkig bemutató tanulmányokat Monok István írása vezeti be, aki arról ír, milyen szerepet játszottak az egyetemek könyvtárai és a szakkönyvtárak a tudományos kutatás szabadságának és a szabad gondolkodásnak a kivívásában. A könyvtártörténet nagyobb fordulópontjait vázolja fel az eszmetörténeti változások mentén az ókori könyvtáraktól kezdve az egyetemi könyvtárakon, a szakkönyvtárakon, az uralkodói könyvtárakon és az iskolai könyvtárakon át a közkönyvtárakig. A szerző párhuzamba állítja az ember tudományos örökséghez való viszonyának és a könyvtárak szerepének a megváltozását a könyvtár alapítására, az állomány összeállítására, a dokumentumok megőrzésére és a dokumentumok beszerzésére koncentrálva. Krzysztof Ozóg tanulmányával a kötet írá-

sai ismét visszatérnek az egyetemtörténet területére. A szerző a krakkói egyetemet mutatja be a 14. és 18. század közötti időszakban, és felvázolja az egyetemtörténet-kutatás legfőbb súlypontjait a lengyel tudományosságban. A lengyel kutatás gazdag levéltári forrásokkal rendelkezik, így a két alapítást megélt egyetem korai időszakának kutatása igen részletes. Külön kiemelendők azok a vizsgálatok, amelyek a diákok mindennapi életére, a diáktársaságok működésére, a gazdasági és gazdálkodási viszonyokra, a bevétel és kiadások leírására irányulnak. Fontos munkákat jelentenek a professzorokról készült életrajzok, amelyek a munkásság tárgyalása mellett a professzorok műveit és könyvgyűjteményeit is bemutatják. A jövőre nézve nagy jelentőségű annak a *Corpus academicum Cracoviense* nevű digitális adattárnak az építése, amely 2019-től elérhetővé teszi mintegy 100 000 professzor és diák életrajzi adatát 1364 és 1780 között. Mária Grófová folytatja az előző tematikát, tanulmánya a szlovákiai egyetemtörténet-írást tárgyalja. A 20. és a 21. századi kutatások tükrében bemutatja a jelenlegi Szlovákia területén hajdan alapított felsőfokú oktatási intézményeket, és részletes listákat ad az alábbi intézményekről készült szakirodalomból: Universitas Istropolitana, a nagyszombati egyetem, a selmecbányai akadémia, a szenci Collegium Oeconomicum, a kassai egyetem, az eperjesi evangélikus kollégium, a Pozsonyi Királyi Jogakadémia és a Comenius Egyetem. A vizsgálatok középpontjában az egyetemtörténeti munkák mellett oktatás- és neveléstörténeti összefoglalók, illetve egyes szlovákiai felsőoktatási intézmények történetét tárgyaló speciális kutatások állnak. A szerző tanulmánya átvezeti az olvasót azokhoz az írásokhoz, amelyek segítségével már a 19. és a 20. század történéseihez kerülünk közelebb. Először egy az archiválás és a levéltárak szemszögéből megfogalmazott tanulmányt olvashatunk. Lengvári István a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltárában készült online adatbázis, az 1367-től 1999-ig terjedő időszakra vonatkozó Pécsi Egyetemi Almanach kapcsán kutatási lehetőségeket vázol fel a tudáselitnek, az egyetemi oktatóknak és kutatóknak a társadalomtörténeti vizsgálatához. Az adatbázisba azoknak a főállású oktatóknak és vezetőknak az adatai kerültek be, akik pécsi munkásságuk idején valamilyen fokozattal rendelkeztek vagy vezető beosztásban dolgoztak. Az adatbázisban az alábbi adatokkal szerepelnek a személyek: születési adatok, halálozási adatok, kar, munkahely, diploma, egyéb tanulmányok, szakvizsga, habilitáció, kandidátusi cím megszerzése, professzori cím megszerzése, egyetemi tisztség, tanári kinevezés, tanulmányút, szakmai szervezeti tagság, kitüntetések, egyetemről távozás oka, fő művek, oktatóról szóló irodalom, szerkesztőségi tagság, kutatási projektben való részvétel, ösztöndíj, kutatócsoportban való részvétel. Ez az adattár, amely két kötetben nyomtatásban is megjelent⁵ és még bővül, egyéb levéltári és hagyatéki forrásokkal kiegészítve fontos kiindulási pontja a tudományos elit történeti és szociológiai vizsgálatának. A jelen tanulmány a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem pécsi időszakának a professzoraira (1923–1950) koncentrált és 281 személy munkásságának

⁵ LENGVÁRI István, szerk., *Pécsi egyetemi almanach I. 1367–1950* (Pécs, 2015); POLYÁK Petra, szerk., *Pécsi egyetemi almanach II. 1950–1999* (Pécs, 2017).

vizsgálatához nyújt keresési szempontokat. Polyák Petra a pécsi egyetemen a 20. század folyamán tartott, illetve csak tervezett jubileumi megemlékezéseket és ünnepléseket helyezi a vizsgálata középpontjába. Az egyetemi jubileumokat a kulturális és a történelmi emlékezet kontextusába helyezve olyan aspektusokat villant fel, amelyek megvilágítják, hogyan illeszkedett a két tradícióra, vagyis a középkori gyökerekre (1367) és a pozsonyi egyetem örökségére (1923) való emlékezés az intézményi, illetve a társadalmi, a politikai és a kulturális emlékezet éppen uralkodó struktúrájába. A következő írás a neveléstudomány területére vezet bennünket, Németh András a magyar neveléstudomány intézményesülésének folyamatáról és egyetemi diszciplinává válásának fejlődési szakaszairól ír. A 19. és a 20. századon át felvázolja a tudomány intézményesülésének lépéseit a herbartianizmus térhódításától kezdődően az empirikus kutatási paradigma követésén keresztül a szocialista és a kommunista ideológiának a neveléstudomány területén megnyilvánuló hatásaiig. A tanulmány a tudáselit erősödését és gyengülését, és társadalmi szerepének változását bemutatva adalékokkal szolgál az 20. század egyetemtörténeti kutatásaihoz. Végül Stéger Csilla írásával megérkezünk a jelenkorhoz, aki a 21. század felsőoktatási trendjeit mutatja be. Először Európára helyezi a hangsúlyt, és röviden bemutatja a bolognai folyamatot, a kreditrendszert és az Európai Képesítési Keretrendszert. A továbbiakban azt vizsgálja, hogy mit jelent a 21. század felsőfokú oktatása Európában és azon kívül. Vizsgálja, hogy hol nagyobb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma, illetve milyen szakmákban helyezkednek el a diplomások. Míg a gazdaságtudomány, a jogtudomány és a mérnöki tudományok továbbra is kedveltek, az információtudomány és az informatika háttérbe szorultak, mivel az IT-munkakörökben nem elvárás a felsőfokú végzettség. Elmondható, hogy a választott tudományterületek aránya évről évre hasonló, markáns eltérés nem tapasztalható. A szerző beszámol egy érdekes vizsgálatról, amely a felsőfokú oktatás távolabbi jövőjére irányul és 2030-ra tekint előre. A felsőfokú oktatás jövőjére vonatkozóan szóba kerül a robotika szerepe, a világ és a mindennapi élet felgyorsulásának és az oktatás lassabb ütemének a viszonya, a diákok inspirálása, az információs és kommunikációs technológiák beépítése az oktatásba. Fontos területeknek tekinthető a jövőre nézve a problémamegoldás, az innováció, az adaptálás készségeinek a fejlesztése, és nem utolsósorban az oktatók támogatása az új kihívásoknak való megfelelésben.

Az egyetemtörténet és a neveléstudományi szempontok mellett a kötetben megérdemelt helyet kap két könyvtártudományi tanulmány is. Schmelczér-Pohánka Éva a pécsi felsőfokú oktatás szolgálatában álló katolikus egyházi könyvgyűjteményekről ír a püspökség megszervezésétől kezdődően a Klimó György által alapított nyilvános könyvtár létrejöttéig (1774). Az igen részletes és alapos tanulmány bemutatja az első ismert és rekonstruálható püspöki könyvtártól kezdve a püspöki magánkönyvtárakat (Janus Pannoniustól Berényi Zsigmondig), a püspökök könyvkultúrát és oktatást támogató szerepét, és kiemeli az oktatásban is részt vevő szerzetesrendek könyvgyűjteményeinek a jelentőségét. Hosszasan értekezik a pécsi székesegyházi könyvtárnak az egyetemi oktatásban betöltött szerepéről, kitér a könyvtárosok személyére, és foglalkozik a könyvgyűjteményeket befogadó olvasói terekkel és épületekkel is. A szerzetesrendek közül a

domonkosok, a ferencesek és az ágostonos remeték gyűjteményeiről és azok szerepéről ír. A török hódítás következtében elszenvedett veszteségek utáni újrakezdést és az új alapok megteremtését követően Klimó György munkásságának köszönhetően valósul meg a korábbi korok magas színvonala, amely híven támogatta az egyetemalapítási törekvéseket. A kiadvány utolsó írása, Fischer-Dárdai Ágnes tanulmánya szintén a könyvtárak területére kalauzol bennünket, és a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem két könyvtárigazgatójának, Fitz Józsefnek és Domanovszky Ákosnak a reformkísérleteit mutatja be (1930–1942). Mindketten tudós emberek és a könyvtártudományban jártas, tudós könyvtárosok voltak, akik többek között a katalogizálás és a szabványosítás, a formai és a tartalmi feltárás területén végeztek a magyarországi könyvtáros szakma szempontjából mérföldkőnek számító munkát. A pécsi egyetem könyvtára szempontjából jelentős változásokat eszközöltek a gazdálkodás, a finanszírozás, a könyvtári terek (olvasóterem, raktárak) átalakítása, az olvasószolgálati munka és a kölcsönzés szabályozásának területén. A szerző a könyvtári bizottsági jegyzőkönyveket, a könyvtári éves jelentéseket és Domanovszky Fitzhez intézett magánleveleit forrásul véve bemutatja a két reformer igazgató korszakos jelentőségű tevékenységét. Mindketten felismerték a modernizáció szükségességét, megtalálták a megfelelő eszközöket és állhatatosan dolgoztak terveik megvalósításán.

Az összességében rendkívül informatív kiadvány olvasásának élvezetét azonban sajnos csökkentik a szövegekben több helyen előforduló elütések, az egyes betűk felcserélése, kihagyása és hozzátoldása, a központosági jelek következtelen használata és a nyelvtani hibák. A referens szívesen olvasta volna még a konferencia programfüzetében meghirdetett könyvtártudományi előadást a digitális archiválásról, annak jelenéről és jövőjéről Moldován István tollából. Az egyetemtörténet-írás, a historiográfia és a neveléstudomány 21. századi irányvonalainak a bemutatását szépen lekerekítette volna a könyvtártudomány legújabb trendjeinek felvázolása. Ám ez a hiányérzet nem csorbítja a jelen kötet értékét. A kiadvány tanulmányai és az azokban megnyilvánuló kutatási munka rámutatnak arra, hogy a múlt feltárása, a *homo studiosus* életútjának követése és az ezeken keresztül közvetített tudásnak az elérhetővé tétele elengedhetetlen alapja jelenünk egyetemességének. A Pécsi Tudományegyetem jogelőd intézményének a 650 éves évfordulójára rendezett jubileumi ünnepség és konferencia az egyetemtörténeti kutatások újabb generátorává válhatnak, a jelen német és angol nyelvű konferenciakiadvány pedig nemzetközi szinten tájékoztatja a tudományos közösséget a magyarországi és a történeti Magyarországra vonatkozó egyetem- és tudománytörténeti kutatásokról, eredményekről, forrásokról. A kötet egyes magyar szerzőinek a tanulmányai a már magyarul publikált kutatási eredményeket közvetítik angol és német nyelven. Az írásokban megnyilvánuló hatalmas és igen értékes tudás, illetve az összegyűjtött tényadatok alapján előremutató lenne annak vizsgálata, hogy az egyetemtörténeti adattárak magyar és a történeti Magyarországhoz kapcsolódó személynevei, földrajzi vonatkozásai és datálásai hogyan olvashatók be a készülő magyar nemzeti névtérbe.